

ارائه مدل ارزشیابی پروژه‌های طراحی معماری دانشجویان با استفاده از تکنیک DEMATEL

دکتر پریسا احدی*

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۵/۰۹/۲۷ تاریخ پذیرش نهایی: ۱۳۹۶/۱۱/۱۶

چکیده

یکی از مهم‌ترین اهداف آموزش معماری، ارزشیابی طراحی بر اساس معیارهای دقیق است. سؤالات اصلی که در این راستا مطرح می‌شود عبارت‌اند از: معیارهای مناسب برای ارزشیابی پروژه‌های طراحی کدام‌اند؟ میزان اثرگذاری هر یک از معیارها به چه صورت خواهد بود؟ بدین منظور معیارهایی شامل تمام کیفیات تأثیرگذار در ابعاد طراحی در دو گروه فرآیند طراحی و محصول طراحی انتخاب شده و طبق نظرات خبرگان آموزش معماری، ضریب اثرگذاری معیارها تعیین می‌گردد. میزان اثرگذاری معیارها در ارزشیابی نهایی پروژه‌های طراحی معماری با تأثیر دادن ضرایب به‌دست‌آمده و با تکنیک DEMATEL که یکی از انواع روش‌های تصمیم‌گیری گروهی بر اساس مقایسه‌های زوجی و قضاوت کارشناسان است، تعیین می‌گردد. نتایج رتبه‌بندی معیارهای پژوهش نشان می‌دهد که معیارهای گروه دانش طراحی و گروه مقدمات طرح به ترتیب دارای بیشترین و کمترین اثرگذاری در ارزشیابی نهایی پروژه‌ها می‌باشند.

واژه‌های کلیدی

مدل ارزشیابی، فرآیند طراحی، محصول طراحی، فن DEMATEL

* استادیار گروه معماری، واحد هیدج، دانشگاه آزاد اسلامی، هیدج، ایران.

Email: Ahadi.art@gmail.com

۱-۱- مقدمه

می‌تواند به‌مثابه تدوین روش‌هایی باشد که از خلال آنها معیارهای عملکردی لازم برای داوری فراهم شود.

با جایگزینی واژگان مترادف، از سنجش به‌عنوان اندازه‌گیری منظم و دوره‌ای ارزش‌ها و شایستگی‌ها و از ارزشیابی، به‌مثابه داوری درباره آنها یاد شده است (سیف، ۱۳۸۰). قضاوت آگاهانه در مورد ارزش موضوعات باهدفی معین و بر اساس ملاک‌ها و معیارهای مشخص بیان شده است که عبارت است از ارزشیابی مبتنی بر مقایسه دقیق داده‌های عینی بر اساس معیارهایی معین. همچنین عمل ارزشیابی، نوعی وزن دادن به ارزش‌ها یا مفید بودن چیزی تعبیر شده است (رئیس دانا، ۱۳۷۰) و یا آزمون و قضاوت درباره ارزش، کیفیت، اهمیت، میزان، درجه یا شرایط یک پدیده (بازرگان، ۱۳۶۹). واژه ارزشیابی در حالت کلی به تعیین ارزش، کیفیت، اهمیت، میزان، درجه یا شرایط یک پدیده و داوری درباره آن اطلاق می‌شود (بازرگان، ۱۳۷۴). فرآیندی است سیستماتیک برای جمع‌آوری، تحلیل و تفسیر اطلاعات باهدف تعیین میزان تحقق اهداف. فرایند سنجش و ارزیابی از سه مرحله تشکیل می‌شود: تعیین معیارهای ارجحیت موضوعات بر اساس اهداف تعیین شده؛ اندازه‌گیری میزان اختلاف موضوعات بر اساس معیارهای تعریف شده؛ و نتیجه‌گیری و تعیین برتری یکی از آن دو موضوع (مرتضوی، ۱۳۷۴). درواقع هدف نهایی ارزشیابی تعیین کیفیت و میزان اثربخشی برنامه یا پروژه‌ای مفروض است. لذا ارزشیابی آموزشی به معنای آگاهی یافتن از کیفیت روند آموزش و بررسی میزان تطابق فعالیت‌های برنامه تعریف شده با اهداف آموزشی است. ارزیابی آموزشی این امکان را می‌دهد تا میزان همخوانی و تطابق برنامه موجود آموزشی و اهداف تعریف شده در حالت ایده آل را مورد مقایسه قرار داد (لیتکوهی، ۱۳۹۲). پیچیدگی این فرایند در وزن دهی به موجودیت‌های انتزاعی و کیفی مانند طرح‌ها، برنامه‌ها، ساختارها و سازمان‌بندی‌ها بیشتر آشکار می‌شود چراکه تعیین میزان ارزش و مفید بودن ساختارهای کیفی و غیرملموس حساسیت بیشتری را طلب می‌کند (رئیس دانا، ۱۳۷۰).

درباره ارزشیابی، انواع، ساختار و روش‌های آن نظراتی نیز ارائه گردیده که برخی از آنها به شرح زیر می‌باشند:

بلوم و همکاران سه نوع ارزشیابی را برشمرده‌اند: ارزشیابی تشخیصی که در آزمون توانایی دانشجو برای آغاز نوع خاصی از یادگیری به‌کار می‌رود. ارزشیابی تکوینی که در جریان یادگیری وارد می‌شود و پیشرفت و نزدیک شدن دانشجو به هدفی که از قبل تعیین شده را بررسی می‌نماید. ارزشیابی مجموعی که در زمان آزمون نهایی انجام می‌گیرد و نشان می‌دهد که آیا دانشجو می‌تواند درجه‌ای را دریافت کرده و به مرحله بالاتر ارتقاء یابد یا خیر. در ارزشیابی مجموعی، دانشجویان نسبت به یکدیگر طبقه‌بندی می‌شوند (Bloom, 1971). هاوز رویکرد دوگانه‌ای را در ارزشیابی آموزشی ارائه کرده است: رویکرد هدف‌گرا یا فایده‌گرا و رویکرد کثرت‌گرا یا شهود‌گرا. در رویکرد فایده‌گرا، ارزش برنامه‌های آموزشی در تأثیرات کلی آن است. به این

آموزش معماری به دلیل ساختار متفاوت این رشته، از روش و فرایند ویژه‌ای برخوردار است. در این راستا امر داوری و ارزشیابی توانایی‌های دانشجویان موضوعی است که به‌تبع آموزش معماری، همواره به‌صورت ویژه مورد پیگیری بوده است. بنابراین روش ارزشیابی طراحی مبتنی بر ساختاری مشخص و فرآیندی هدفمند و بر اساس معیارهای دقیق می‌تواند از مهم‌ترین اهداف آموزش معماری به‌حساب رود. از سوی دیگر معیارهایی که برای ارزشیابی طرح‌های معماری به کار می‌روند، ممکن است ثابت و بدون تغییر نباشد و همچنین عوامل انسانی در داوری طرح‌ها نیز تأثیرگذار خواهند بود. با توجه به نقش محوری داوری در برنامه آموزش رشته معماری، چنانچه نوع داوری و یا ابزارهای آن مشخص نباشد، امکان دارد تأثیر تفسیر شخصی و یا دخالت عوامل غیر مرتبط با اهداف آموزشی، نتیجه این داوری را غیرواقعی نشان دهد. مسئله اصلی در این پژوهش تشخیص معیارهای مؤثر در ارزشیابی طرح‌های معماری و همچنین تعیین میزان تأثیر هر معیار است. بنابراین سوالات اصلی پژوهش به شرح زیر مطرح شد.

- معیارهای مناسب برای ارزشیابی پروژه‌های طراحی در دانشکده‌های معماری کدام‌اند؟

- میزان اثرگذاری هر یک از معیارهای موردبررسی با استفاده از تکنیک DEMATEL به چه صورت خواهد بود؟

به‌منظور پاسخ به سوالات مطرح شده، لازم است معیارهای منطقی بر اساس مطالعات انجام شده در این زمینه انتخاب شده و سپس با استفاده از روش‌های ریاضی، اثرگذاری این معیارها در ارزشیابی نهایی پروژه‌ها تعیین گردد. بنابراین هدف از این پژوهش ارائه مدلی برای تعیین سهم تأثیر معیارهای تعیین شده در ارزشیابی نهایی پروژه‌های طراحی معماری با استفاده از تکنیک DEMATEL است.

۱-۲- پیشینه پژوهش

ارزشیابی عبارت است از اندازه‌گیری نظام‌مند ارزش‌ها و قابلیت‌های موضوعات و داوری درباره آنها بر اساس اندازه‌گیری انجام شده که موجب آگاهی کامل از جریان آموزشی می‌شود. لذا ارزشیابی، بررسی میزان تطابق فعالیت‌های برنامه تعریف شده با اهداف آموزشی و نیز میزان تحقق اهداف آموزشی است که طی دوره‌های آموزشی صورت گرفته است (نورانی پور، ۱۳۷۲) و مستلزم نوعی داوری درباره اثربخشی اجتماعی و مطلوب بودن محصول، فرآیند، اهداف برنامه یا ارزش‌ها است. در تلقی دیگر، ارزشیابی به فرآیند نظام‌مند جمع‌آوری، تحلیل و تفسیر اطلاعات گفته می‌شود که به‌منظور تعیین میزان تحقق اهداف موردنظر انجام می‌شود (Gray, 1991) و یا به فعالیتی رسمی گفته می‌شود که برای تعیین کیفیت، اثربخشی یا ارزش برنامه به اجرا درآید (Worthen & Sanders, 1987). ازاین‌رو ارزشیابی در هر دو برداشت،

معنی که در نتایج آزمون یا شاخص‌های دیگر، بر دستاورد کلی تأکید می‌شود (House, 1983).

الگوی ارزیابی رالف تایلر در پی یافتن میزان تحقق اهداف آموزشی است و در صورتی که بین هدف و عملکرد اختلاف معناداری وجود داشته باشد، می‌بایست با رفع نواقص بار دیگر ارزیابی تکرار شود. در حقیقت هدف تایلر تبیین و تعریف مراحل ارزشیابی است که بر مبنای فرایندی هفت مرحله‌ای ارائه شده است (Worthen & Sanders, 1987). الگوی پراویوس موسوم به الگوی اختلاف یکی دیگر از الگوهای ارزشیابی است که بر اساس آن، ارزشیابی شامل تصمیم‌گیری بر اساس تعیین درجه تفاوت‌ها در مقایسه وضعیت موجود با وضعیت مطلوب است. اصولاً در هر الگوی ارزشیابی، ابتدا مقاصد فعالیت آموزشی تعیین و سپس سعی می‌گردد میزان موفقیت در تحقق مقاصد روشن شود (میر ریاحی، ۱۳۸۵).

نوازه و کاورنی در کتاب روانشناسی ارزشیابی تحصیلی اصطلاح ارزشیابی را در معنای بسیار وسیع‌تری به کار برده که عبارت است از عملی که به وسیله آن درباره یک واقعه، یک فرد و یا یک شیء با توجه به یک معیار یا چند معیار قضاوت شود (نوازه، ۱۳۷۶). از نظر ایشان انواع ارزشیابی عبارت‌اند از: ارزشیابی مقطعی که به هنگام امتحانات نهایی و کنکورها انجام می‌گیرد و هدف آن، تهیه یک ترازنامه در پایان دوره آموزشی است. ارزشیابی مستمر که آموزگار به طور منظم در کلاس خود و در مورد شاگردان انجام می‌دهد و تحول هر یک از شاگردان خود را دنبال می‌نماید، پیشرفت‌ها و عقب‌ماندگی‌ها را ثبت و دشواری‌ها را یادداشت می‌کند. ارزشیابی مستمر کنش تربیتی بیشتری نسبت به ارزشیابی مقطعی دارد؛ زیرا دانشجوی را در طول یادگیری از وضع خودآگاه می‌سازد و به او امکان می‌دهد تا کمبودها یا ناتوانی‌های خود را رفع نماید (نوازه، ۱۳۷۶).

گری در کتاب اندازه‌گیری و ارزشیابی آموزشی بیان می‌کند که صرف نظر از انتخاب الگو، ارزشیابی در همه موارد دارای اجزای اساسی شامل تعیین اهداف و مقاصد، انتخاب یا تهیه ابزارهای اندازه‌گیری، تعیین یا انتخاب راهبردها و روش‌های مناسب برای حصول به اهداف، مراحل اجرا و اعمال، تحلیل و تفسیر نتایج حاصل. گری اذعان می‌کند که با وجود تفاوت‌هایی که ممکن است در اصطلاحات، اجزا و مراحل فوق‌الذکر و نیز سطح و میزان آنها در الگوهای مختلف وجود داشته باشد، فرایند اساسی اجرای ارزشیابی در همه آنها یکسان است (رییس دانا، ۱۳۷۰).

همچنین نظراتی نیز درباره ارزشیابی طرح‌های معماری و روش‌های آن ارائه گردیده که در ادامه به برخی از آنها اشاره می‌شود:

کریستینس نشان داده است که مشارکت دانشجویان در ارزیابی طرح‌های معماری، امکان ارزشمندی را فراهم می‌آورد که افزایش اطمینان اساتید را نیز در بر خواهد داشت. وی همچنین به ارزشیابی طرح معماری با معیارهای فرایند طراحی و ارتباط فرایند طراحی و فرایند ارزیابی طرح معماری توأم

با تعیین میزان ادراک ارزیاب از معیارهای طراحی اشاره داشته است (سامه و ایزدی، ۱۳۹۳). ژانت مارکوس در ارزشیابی پروژه‌های طراحی معماری، دورویه برای ارزیابی کار دانشجویان مشخص می‌کند: رویه دانشجو محور که در آن قوه ابتکار و خلاقیت دانشجو و مسیر روحی و عاطفی و هیجانی فرایند طراحی مطرح است. رویه استاد محور که در آن اهداف آموزشی و تحصیلی برنامه و معیارهای مدرسان ملاک اصلی است (Markus, 2003).

از دید حمید ندیمی برای ارزیابی طراحی دو الگو یا رویکرد قابل تشخیص است: رویکرد عینیت‌گرا و رویکرد تأویلی. رویکرد نخست ارزش‌های طرح را در طرح، به‌مثابه ابژه یا موضوع، مندرج می‌داند و داور را سوژه یا فاعل شناسنده می‌داند. رویکرد تأویلی داوری طرح، از جمله طرح معماری را، با تأکید بر وجوه کیفی و ارزشی آن، امری تأویلی و وابسته به ذهنیت داور می‌داند. بدان معنی که ارتباط طرح با داور نظیر ارتباط متن با خواننده است و معنا نه در متن است و نه در داور (خواننده)، بلکه در تعامل آن دو ظهور می‌یابد. در این رویکرد، تأکید اصلی بر فهم ضمنی ارزش‌های طرح است که این فهم ضمنی در جمع خبرگان حرفه، به‌مثابه جامعه تأویلی، مشترک است (ندیمی، ۱۳۸۹). طبق نظر سامه و ایزدی در تعیین سازوکار داوری و سنجش طراحی در آموزش معماری، می‌توان محورهای مهم در فرایند سنجش و داوری در رشته معماری را در قالب یک مدل جمع‌بندی و خلاصه نمود که در آن فرایند طراحی و محصول نهایی به‌طور مستقل از هم و با روش‌های سازگار با موضوع هر یک مورد آزمون قرار می‌گیرد. در این مدل قضاوت در دو مرحله شکل می‌گیرد: ۱) ارزشیابی فرایند از طریق نظارت توسط استاد که بر اساس نمره، بر مبنای شاخص‌هایی از پیش تعیین شده و میانگین حاصل رقم می‌خورد؛ ۲) ارزشیابی طرح از طریق کنترل توسط دانشجو که بر اساس رتبه بر مبنای معیارهای موجود خواهد بود (سامه و ایزدی، ۱۳۹۳).

از دید حسن‌پور و همکاران ارزشیابی بخش مهمی از آموزش است زیرا برای تشخیص سطح یادگیری و تصمیم‌گیری برای مراحل آموزش بیشتر به مربیان و برای بهبود طراحی فرایند بر اساس نظرات داده شده به دانشجویان کمک می‌کند. ۹ نوع ارزشیابی و ارزشیابی در فرایند طراحی دانشجویان اعمال خواهد شد: مانند نقد فردی، نقد هم دسته‌ای، نقد گروهی، نقد عمومی، نقد نوشته شده، سمینارها، جلسه بحث و نقد، نقد فرم و نقد جمعی (Hassanpour et al., 2011). سیمور تکنیک‌های ارزشیابی طراحی معماری هشت‌گانه‌ای را ارائه می‌دهد:

۱) نقد تک‌به‌تک روی میز کار، نقد کلامی بین مدرس و دانشجوی طراحی در کارگاه در طول فرایند طراحی است. نقد میز کار تنها روش ارزشیابی است که به‌طور هم‌زمان در طی کل فرایند طراحی رخ می‌دهد؛ ۲) پی‌نوشت کارگاه بین مربی و همکلاسان، نقدهای غیررسمی در طول فرایند طراحی است که معمولاً شامل کل کلاس طراحی یا گروه‌های بزرگ در کلاس، مربیان طراحی و مهمانان می‌شود؛ ۳) ارزشیابی

جدول ۱. نظریه‌های انواع ارزشیابی، ساختار و روش‌های آن

تعاریف، مفاهیم و دسته‌بندی	نظریه پرداز	نظریه‌های ارزشیابی عمومی	نظریه‌های ارزشیابی معماری
(۱) ارزشیابی تشخیصی، (۲) ارزشیابی تکوینی، (۳) ارزشیابی مجموعی (Bloom, 1971)	بلوم و همکاران		
(۱) رویکرد هدف‌گرا یا فایده‌گرا، (۲) رویکرد کثرت‌گرا یا شهود گرا (House, 1983)	هاوس		
الگوی ارزشیابی آموزشی بر مبنای فرآیندی هفت مرحله‌ای: (۱) تعیین اهداف کلی و هدف‌های پژوهش، (۲) طبقه‌بندی اهداف، (۳) بیان اهداف به صورت رفتاری (قابل اندازه‌گیری بودن)، (۴) یافتن موقعیت‌هایی که بتواند دستیابی به اهداف را ممکن کند، (۵) تهیه روش‌های اندازه‌گیری، (۶) گردآوری داده‌های مربوط به عملکرد یادگیرندگان، (۷) مقایسه داده‌های مربوط به عملکرد با اهداف رفتاری (Worthen & Sanders, 1987)	رالف تابلر		
الگوی موسوم به «الگوی اختلاف» که بر اساس آن، ارزشیابی شامل تصمیم‌گیری بر اساس تعیین درجه تفاوت‌ها در مقایسه وضعیت موجود با وضعیت مطلوب است (میر ریاحی، ۱۳۸۸).	پراویوس		
(۱) ارزشیابی مقطعی، (۲) ارزشیابی مستمر (نوازه، ۱۳۷۶)	نوازه و کاورنی		
صرف‌نظر از انتخاب الگو، ارزشیابی در همه موارد دارای اجزای اساسی به شرح زیر است:	ال آر گری		
(۱) تعیین اهداف و مقاصد، (۲) انتخاب یا تهیه ابزارهای اندازه‌گیری، (۳) تعیین یا انتخاب راهبردها و روش‌های مناسب برای حصول به اهداف، (۴) مراحل اجرا و اعمال، (۵) تحلیل و تفسیر نتایج حاصل (رئیس دانا، ۱۳۷۰)	کریستینس		
ارزشیابی طرح معماری با معیارهای فرایند طراحی و ارتباط فرایند طراحی و فرایند ارزیابی طرح معماری توأم با تعیین میزان ادراک ارزیاب از معیارهای طراحی (سامه و ایزدی، ۱۳۹۳)	ژانت مارکوس		
در ارزشیابی پروژه‌های طراحی دو رویه مطرح است: (۱) رویه دانشجو-محور، (۲) رویه استاد-محور (Markus, 2003)	حمید ندیمی		
برای ارزیابی طراحی دو الگو یا رویکرد قابل تشخیص است: رویکرد عینیت‌گرا و رویکرد تأویلی (ندیمی، ۱۳۸۹).	سامه و ایزدی		
داوری در معماری به‌طور کلی در دو مرحله شکل می‌گیرد: الف) تعیین ابزاری مناسب برای داوری (با اهداف مشخص)، ب) سنجش میزان موفقیت در دستیابی به آن اهداف مشخص (سامه و ایزدی، ۱۳۹۳).	حسن‌پور و همکاران		
۹ نوع ارزیابی و ارزشیابی در فرایند طراحی دانشجویان اعمال خواهد شد: مانند نقد فردی، نقد هم دسته‌ای، نقد گروهی، نقد عمومی، نقد نوشته‌شده، سمینارها، جلسه بحث و نقد، نقد فرم و نقد جمعی (Hassanpour et al., 2011).	سیمور		
تکنیک‌های هشت‌گانه ارزشیابی: (۱) نقد تک‌به‌تک روی میز کار، (۲) پی‌نوشت کارگاه (مربی و همکلاسان)، (۳) ارزیابی همکاران (نوشتاری)، (۴) ارزیابی همکاران (کلامی)، (۵) هیئت داوری سنتی، (۶) ارزیابی تک‌به‌تک (مدرس و دانشجو)، (۷) ارزیابی نوشتاری (استاد)، (۸) خودارزیابی (نوشتاری) (Seymour, 2008).			

روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر با توجه به ماهیت داده‌ها از نوع کیفی و با توجه به هدف از نوع پژوهش‌های کاربردی و روش پژوهش از نوع پژوهش‌های ارزیابی است. گردآوری داده‌های موردنیاز پژوهش از طریق مراجعه به اسناد و مدارک موجود از مطالعات مرتبط و همچنین پرسش‌نامه امتیازدهی معیارها انجام می‌شود. با توجه به سؤالات اصلی پژوهش روش اجرای این پژوهش شامل دو مرحله است:

در مرحله اول با توجه به سوابق و پژوهش‌های موجود و در یک فرایند ارزیابی منطقی، معیارهای ارزشیابی طراحی تعیین می‌شود. در این مرحله با مطالعه پژوهش‌های مرتبط با ارزشیابی پروژه‌های معماری، معیارهای تعیین شده بررسی و تحلیل شده و نهایتاً در یک فرایند منطقی، معیارهایی که کیفیات تأثیرگذار در تمام ابعاد طراحی به‌واسطه آنها تعریف و توصیف، نقد و بررسی می‌شوند، انتخاب می‌گردند.

در مرحله دوم پژوهش، ابتدا با استفاده از نتایج پرسش‌نامه (امتیازدهی معیارها)

همکاران (نوشتاری)، نقدها از یک پروژه طراحی تکمیل شده توسط هم‌تایان دانشجوی طراحی است. این ارزیابی ممکن است توسط یک یا چند هم‌تای دانشجوی طراحی انجام شود؛ (۴) ارزیابی همکاران (کلامی)؛ (۵) ارزیابی سنتی (کلامی)، ارائه شفاهی و گرافیکی یک پروژه تکمیل شده به یک هیأت حرفه‌ای واجد شرایط از جمله مدرسان طراحی، استادان مدعو، متخصصین و یا دیگر مهمانان دعوت شده و همچنین همکلاسی‌های دانشجوی طراحی است؛ (۶) ارزیابی تک‌به‌تک (مدرس و دانشجو) انتقادات کلامی بین مدرس و دانشجوی طراحی که پس از اتمام پروژه انجام می‌شود؛ (۷) ارزیابی نوشتاری (آموزشی)، انتقادات نوشته شده در انتهای پروژه تکمیل شده توسط مربی طراحی است؛ (۸) خودارزیابی (نوشتاری)، انتقادی که دانشجو از پروژه تکمیل شده خود نوشته است (Seymour, 2008).

جدول ۱ به‌طور خلاصه به نظریه‌های انواع ارزشیابی، ساختار و روش‌های آن اشاره می‌نماید.

که توسط خبرگان پاسخ داده شده، ضریب اثرگذاری معیارها تعیین می‌گردد. به‌منظور امتیازدهی معیارها از اساتید معماری به‌عنوان خبرگان آموزش معماری خواسته می‌شود که برحسب اهمیت برای معیارهای مشخص شده امتیازی تعیین نمایند. به این منظور اعضای هیات علمی گروه معماری در واحدهای دانشگاه آزاد اسلامی استان زنجان به‌عنوان جامعه آماری این پژوهش تعیین شده که در مجموع ۱۸ نفر می‌باشند. به دلیل اهمیت امتیازدهی و تأثیر مستقیم آن در نتایج پژوهش، نمونه‌گیری به‌صورت سیستماتیک و غیر تصادفی انجام شده و معیارهای سابقه تدریس و مقطع تحصیلی کارگاه طراحی، در انتخاب نمونه‌ها در نظر گرفته شده‌اند. بدین ترتیب تعداد ۹ نفر به‌عنوان جامعه نمونه انتخاب می‌شوند. درنهایت با تأثیر دادن ضرایب به‌دست آمده از امتیازدهی خبرگان و به کمک تکنیک DEMATEL، میزان اثرگذاری معیارها در ارزشیابی نهایی پروژه‌ها تعیین می‌گردد.

تدوین معیارها

طراحی معماری را می‌توان فرایندی دانست که از طرق مختلف و باقابلیت‌های تعمیم متفاوت تدوین می‌گردد. فرایند طراحی شامل تعداد زیادی تصمیم‌گیری‌ها و مراحل تکامل آنها است. روند طراحی معماری شالوده و ساختاری متشکل از، مراحل مختلفی را در بردارد که هر کدام نتایج و شخصیت خود را دارند. آن چیزی که در بین همه این مراحل به‌طور شفاف به نظر می‌رسد این است که جملگی مراحل فرایند طراحی فرایندهایی از تفکر و تصمیم‌گیری هستند (خیراللهی، ۱۳۹۲).

در طول سال‌ها، دوره‌های طراحی اهمیت خود را در آموزش معماری در اغلب مدارس معماری حفظ کرده‌اند. به این دلیل که در دوره‌های طراحی از دانشجویان انتظار می‌رود که همه دوره‌های عملی و نظری که در طول دوره آموزش گذرانده‌اند، در پروژه‌های معماری خود را بازتاب دهند. همه پروژه‌های فوق بر مبنای مفاهیم فرم، عملکرد و ساختار ارزیابی می‌شوند. این مفاهیم چهارچوب معیارهای ارزیابی هر طرح معماری در یک برداشت جهانی هستند (Uzunoglu & Uzunoglu, 2011).

به‌علاوه در دانشکده‌های معماری مشکلات ارتباطی بین دانش آموزان و داوران ارزیابی پروژه‌ها وجود دارد. مسائل ارزیابی پروژه‌های معماری در محدوده دوره‌های طراحی به وجود می‌آیند. این مسائل شامل این موارد هستند:

- فقدان واژه‌های مشترک؛
 - آشفستگی ذهنی، در ارزیابی کیفیت و کمیت فضایی؛
 - مشکلات در بیان مثبت - منفی و نادیده گرفتن بخش‌هایی از مطالعات دانشجویان در روند ارزیابی فرایند طراحی؛
 - مشکلات در تبادل اطلاعات بین گروه‌های پروژه و غیره.
- به دلیل تمام موارد بالا، شکل‌گیری یک روش بر اساس معیارهای مشترک

برای تصمیم‌گیری ارزیابی پروژه‌ها موردتوجه قرار می‌گیرد (Uzunoglu, 2011). سیستم ارزشیابی و ارزیابی در هنر و معماری و به‌ویژه در دوره‌های کارگاهی مشکل‌تر از سایر رشته‌ها است. به دلیل اینکه فرایند یاد دادن و یادگیری مشکل‌تر و پیچیده‌تر از دوره‌های تئوری است. اما تفکر رایج بر این باور است که هیچ معیار و هنجاری در این سیستم ارزیابی و ارزشیابی وجود ندارد و به‌عبارت‌دیگر سیستم ارزشیابی ذهنی و کلی‌نگر است. این جمله چندان بی‌ربط نیست. در ارزیابی و ارزشیابی پروژه دانشجویان هیچ معیار و هنجار مشخصی در میان داوران و مربیان وجود ندارد و اگر هم وجود داشته باشد برای دانشجویان نامشخص و مبهم هستند (Utaberta et al., 2013). عدم مشخص بودن معیارها و معیارهای ارزشیابی، باعث مخدوش شدن فضای حاکم بر قضاوت در امر آموزش و درنهایت محور قرار گرفتن سلاقی و علایق شخصی داوران خواهد بود که مشکلات آموزشی و تحلیلی برای دانشجویان ایجاد خواهد کرد. منتقدان سیستم قضاوت سنتی معتقدند که معیارهای قضاوت داوران در این سیستم توضیح محور بوده و در ذات خود به‌صورت ناخودآگاه دانشجویان را در مسیری قرار می‌دهد که ناچار شود خود را با نظریات و هویت غالب حرفه‌ای استاد تطبیق دهد (Webster, 2007).

ارزشیابی توان علمی و عملی دانشجویان رشته‌های وابسته به طراحی معماری، پیچیدگی‌های بسیاری دارد که اگر در مورد آنها دقت کافی مبذول نشود، ممکن است، به‌جای ارزشیابی واقع بینانه، به سمت گونه‌ای ارزشیابی جانب‌دارانه کشیده شود که در آن، عوامل مداخله‌گر اهمیت بیشتری دارند و نتیجه را تحت‌الشعاع قرار می‌دهند. بنابراین ارزشیابی پروژه‌های طراحی معماری، به دلیل مداخله عوامل انسانی در فرایند داوری، حساسیت خاصی دارد؛ زیرا ممکن است نتوان داوری پروژه‌های طراحی را، از لحاظ کیفی، بر مبنای یک روش ریاضی انجام داد. مسلم است که تعیین ضوابط و معیارهای مشخص و قابل‌سنجش سبب خواهد شد ارزشیابی پروژه‌های طراحی معماری به نتایج واقعی نزدیک شود (میر ریاحی، ۱۳۸۷). معیارهای مؤثر در طراحی، متغیرهایی هستند که کیفیات موردنیاز در طراحی بهتر به‌واسطه آنها تعریف و توصیف، نقد و بررسی و قضاوت می‌شوند. در حقیقت، معیارهای مؤثر در طراحی (یا معیارهای قضاوت) را می‌توان معیارهایی قلمداد کرد که به‌گونه‌ای آموزش سازمان داده شده‌اند و اساتید، دانشجویان و فضای آموزشی و حرفه‌ای، به‌گونه‌ای هماهنگ این سازمان را می‌آفرینند و به ارزش‌های مؤثر در طراحی و داوری در صنعت هنر معماری، معنا و قطعیت می‌بخشند (مهدی زاده سراج و مردمی، ۱۳۸۷). بدیهی است که دامنه معیارها و میزان ارزش‌گذاری آنها در سیستم‌های مختلف آموزشی متفاوت خواهد بود که در جدول ۲ به برخی از آنها اشاره می‌شود.

تفاوت در معیارهای اشاره شده، نشان‌دهنده میزان اهمیت به هر گروه از معیارها در دستگاه‌های آموزشی مختلف است. اما آنچه مهم‌تر است دامنه انتخاب این معیارهاست که تا چه حد بر فرایند منجر به طراحی

جدول ۲. مقایسه معیارهای داوری در مراکز مختلف آموزش معماری (ماخذ: لیتکوهی، ۱۳۹۲)

مركز آموزشی	معیارهای داوری
دانشگاه هارفورد	معیارهای موردنظر حرفه، دانش پایه، ارائه (شفاهی، مکتوب، گرافیکی) تجربه عملی (طراحی ساخت)، ایده طرح، نحوه پروردن ایده، دفاعیات
دانشگاه ایلیونیز	توجه به سیستم‌های کنترل شرایط محیطی، سیر از پژوهش به طراحی، برنامه‌ریزی و طراحی سایت، ایده طرح، کیفیت فضایی، شکل ساختمان
دانشگاه یورک	سوابق آموزشی، مصاحبه، مدارک ارزیابی دانشجویان از کیفیت آموزشی مدرس، نظر همکاران، شواهد مکتوب
دانشگاه هوستن	کار گروهی، گروه پاسخگویان همسان، تأکید از فرآورده به فرآیند
دانشگاه لندن	ارزیابی همتایان، کار گروهی در آتلیه، استفاده از گروه‌های همسان، رویه دانشجوی محور، رویه استاد محور
دانشگاه اوتا	معیارهای مرتبط به طرح (نظیر ترکیب سایت، برنامه، محتوا، سازه، مصالح ساختمانی و سیستم طرح) توانایی در ارائه سه‌بعدی و زیبایی طرح، توصیف گرافیکی و معرفی حرفه‌ای
دانشگاه‌های ایران	ارتباط بین طرح و مبانی نظری، تکنیک و نحوه ارائه، انعطاف‌پذیری طرح، نوآوری و خلاقیت، دانش اجرایی دانشجویان، قابلیت‌های تعامل دانشجویان با تیم داوری، توجه به محدودیت‌ها و امکانات واقعی طراحی، چگونگی پرورش ایده، پرداختن به اصول فنی، سازه‌ای و تأسیساتی طرح، زمان‌بندی و نحوه دفاع، عملکرد مناسب فضاها، توجه به اقلیم، توجه به تاریخ، حجم و فرم طرح

نظام ایستائی و شکل و ایده و طرح و هزینه و نگهداری؛
 - تنظیم شرایط محیطی؛ توانایی شناسایی و حل مشکلات محیطی موجود در محل و امکانات مکانیکی و الکتریکی و توجه به انرژی‌های طبیعی و توانایی تلفیق این دو با یکدیگر؛
 - بیان شفاهی؛ توانایی ارائه شفاهی پروژه و استفاده از واژگان درست و سازمان‌دهی فرایند فکری و توانایی پاسخ دادن به پرسش‌ها؛
 - ارتباط منطقی بین نقشه؛ روشنی، کیفیت، کامل بودن و خوانایی ترسیم‌ها، عمیق بودن جزئیات و نمایش مهارت ارتباطات گرافیکی؛
 - ارائه ماکت؛ مهارت‌های نمایش مسائل طراحی به‌صورت ماکت در مقیاس‌های موردنیاز (میر ریاحی، ۱۳۸۸).
 در مطالعه مارک فریدریکسون درباره قضاوت معماری متغیرهایی تشخیص داده شده است که دربرگیرنده دو مقوله اندازه‌های زمان. فراوانی (مثل مدت‌زمان ارائه کار توسط دانشجویان و اظهارنظر داوران) و مقوله‌بندی‌های مربوط به محتوا. فرایند (مثل ارائه ایده پردازی یاریگر، استفاده از پرسش‌های سخنورانه دانشجویان) هستند (Frederickson, 1993). این متغیرها دو موضوع مختلف و تأثیرگذار بر قضاوت را تشکیل می‌دهند و ابزارهای متفاوتی را نیز در بر خواهند گرفت که در جدول ۳ به تفکیک ذکر شده است.
 در نوامبر ۲۰۱۰ «YODAK» (شورای برنامه‌ریزی، ارزشیابی، اعتباربخشی و هماهنگی آموزش عالی) و «انجمن معماران ترک قبرس»^۲ برنامه‌ای تحت عنوان «کارگاه اعتبار سنجی و بازدید از دانشگاه‌های شمال قبرس» فراهم نمودند. انیستیتو سلطنتی معماران بریتانیا^۱ (به‌عنوان بزرگ‌ترین سیستم جهانی اعتبار سنجی برای معماری) در این چهارچوب به قبرس دعوت شد. معیارهای RIBA (جدول ۴) منعکس‌کننده یازده امتیاز از مصوبات معماران اتحادیه اروپا، در این کارگاه یادآوری شد (Uzunoglu & Uzunoglu, 2011).

و یا نتیجه نهایی تأکید دارد. بنابراین به‌منظور بررسی دقیق‌تر و انتخاب منطقی معیارها لازم است که پژوهش‌های مرتبط باهدف تدوین معیارهای قابل قبول و جامع موردبازنگری و تحلیل قرار گیرند.
 کاترین آنتونی استاد دانشکده معماری دانشگاه ایلیونیز آمریکا در کتاب «داوران طراحی در بوته آزمایش» معیارهای ارزشیابی پروژه‌ها را در سیزده بخش چنین آورده است:
 - ایده طرح؛ تصویری که درباره کلیت و موضوعی خاص در قالب ایده طراحی بیان می‌شود؛
 - سیر از پژوهش به طراحی (یکپارچگی پژوهش و طراحی)؛ یافته‌ها و توصیه‌هایی که در پژوهش‌های محیطی و رفتاری حاصل شده در طرح لحاظ شود؛
 - طراحی سایت (طرح توسعه سایت)؛ منظور توجه به بافت موجود است و ترکیب ساختمان‌ها و تناسب فضاهای خارجی و خوانائی ورودی و میزان هدایت‌کنندگی مسیرهای اتومبیل و دفع آب‌های سطحی و پیاده‌روها و هماهنگی با شکل زمین؛
 - برنامه‌ریزی و طراحی عملکردی؛ سیر گردش، حرکت، ورود، سازمان‌دهی فعالیت‌ها، فهم و درک نیازها و ارتباط آنها باهم و تناسب عملکردی میان سطوح و احجام؛
 - کیفیت‌های خاص فضایی؛ فضاها به تریبی سامان می‌یابند که معانی فضایی و عملکرد و نقش آنها به‌وضوح روشن باشد؛
 - شکل بنا؛ تناسب توده بنا با عملکرد و بستر؛
 - زیبایی‌طرح؛ زیبایی به مفهوم «خوب» بودن است و منظور خلق کاری است که جنبه هنری و زیباشناختی دارد؛
 - سازه؛ توجه به عناصر سازه‌ای، نگهدارنده‌ها، دهانه‌ها و نسبت بین اندازه اعضای سازه؛
 - استفاده از مواد و مصالح؛ تناسب بین مصالح با بستر بنا و ارتباط مصالح با

جدول ۳. متغیرهای تعیین شده در قضاوت معماری در مطالعه مارک فریدریکسون (مأخذ: سامه و ایزدی، ۱۳۹۳)

معیارهای مربوط به «فرآیند شکل‌گیری طرح»	معیارهای مربوط به «محتوای خود طرح»
- جذب و درک اطلاعات و توانایی تحلیل و عرضه آنها؛	- توجه به مطالعات و برنامه‌ریزی کالبدی طرح؛
- آگاهی به روش‌ها و روندهای مختلف طراحی؛	- توجه به بستر طرح و شناخت امکانات و محدودیت‌ها؛
- ذهن جستجوگر و پویا در فرآیند پژوهش طرح؛	- رعایت ارتباط میان دانش فنی و طراحی؛
- توجه به روش‌ها و روندهای اجرایی مناسب با حرفه؛	- نوآوری و خلاقیت در ایده طرح و کیفیت پرورش آن؛
- شیوه زمان‌بندی و عرضه شفاهی دانشجوی؛	- میزان انعطاف‌پذیری و تغییرپذیری طرح در آینده؛
- میزان کرسبون‌ها و طرز بیان فرآیند پرواندن طرح؛	- آگاهی از عوامل مؤثر بر شکل‌گیری طرح (اقلیمی، فرهنگی، ...)
- شواهد مکتوب پروژه‌ها و تمرین‌های قبلی معماری؛	- میزان توجه به نوآوری در طرح؛
- شرکت و حضور مداوم در برنامه‌های آتلیه و اسکس‌ها؛	- توجه به اصول فنی، سیستم‌های سازه‌ای و تأسیساتی؛
- میزان پایبندی به یک فرآیند طراحی مشخص؛	- شیوه ارائه گرافیکی؛
- ارتباط بین اهداف طرح و نظریه‌پردازی در طرح؛	- وضوح مدارک و اسناد مربوط به طرح؛

جدول ۴. معیارهای RIBA منعکس‌کننده یازده امتیاز از اتحادیه اروپا برای فارغ‌التحصیلان (Source: Uzunoglu & Uzunoglu, 2011)

معیار اول	توانایی ایجاد طرح‌های معماری که هر دو مورد نیاز زیبایی‌شناختی و فنی را برآورده سازد
معیار دوم	دانش کافی از تاریخ و نظریه‌های معماری و هنر و فن‌آوری مرتبط و علوم انسانی
معیار سوم	دانش هنرهای زیبا به دلیل تأثیر آن روی کیفیت طراحی معماری
معیار چهارم	دانش کافی از طراحی شهری، برنامه‌ریزی و مهارت‌های درگیر در فرآیند برنامه‌ریزی
معیار پنجم	درک رابطه بین مردم و ساختمان‌ها و بین ساختمان و محیط‌زیست و نیاز به ارتباط ساختمان‌ها و فضاهای بین آنها برای برآوردن نیازهای انسان
معیار ششم	درک حرفه معماری و نقش معمار در جامعه، به‌ویژه در آماده‌سازی ذهن‌ها که از عوامل اجتماعی به حساب می‌رود.
معیار هفتم	درک روش پژوهش و آماده‌سازی ذهن برای یک پروژه طراحی
معیار هشتم	درک مشکلات طراحی ساختار، مسائل سازه‌ای و مهندسی مرتبط با طراحی ساختمان
معیار نهم	دانش کافی از مسائل فیزیکی و فن‌آوری و عملکرد ساختمان‌ها برای ایجاد شرایط آسایش داخلی و محافظت در برابر اقلیم
معیار دهم	مهارت‌های طراحی لازم برای برآوردن نیازهای کاربران ساختمان در بین محدودیت‌های اعمال شده توسط هزینه‌ها و مقررات ساخت‌وساز
معیار یازدهم	دانش کافی از صنایع، سازمان‌ها، مقررات و دستورالعمل‌های درگیر در انتقال مفاهیم طراحی به ساختمان‌ها و یکپارچه‌سازی برنامه‌ها در طرح کلی

طراحی در سه مرحله کلی تحلیل، ارزیابی، و ترکیب و نه به‌طور قطع با تریبی معین انجام می‌شود، نقش ارزیابی با توجه به مفهوم «قیاس» قابل توجه است. زیرا منظور از عمل «ارزیابی» در مراحل طراحی نیز سنجش «ترکیب» نهایی با عوامل «تحلیل» شده است. از همین رو نقش نقد و تحلیل به‌عنوان ابزارهای «قیاس» در زمینه طراحی نیز بسیار زیاد است (رضایی، ۱۳۹۳). کارگاه طراحی یک محیط آموزشی بسیار مهم است که در آن دانشجویان در معرض انواع دیدگاه‌ها از مدرسان خود قرار می‌گیرند. روش‌های مختلفی برای آموزش و تمرین طراحی در دانشگاه‌های طراحی در سراسر جهان وجود دارد. یک تجربه بدیع و قابل توجه در آموزش و یادگیری طراحی در یک کارگاه معماری دارای ۳ مرحله است: ایده، مفهوم و فرم (Khakzand & Azimi, 2015). در شمال قبرس^۴ انجام شد، روشی مبتنی بر ۴ مرحله که در حقیقت

استفاده از روش سه مرحله‌ای فرآیند طراحی، در یک پژوهش، پرسش‌نامه‌ای با چهارده عامل تنظیم شد که شامل موارد زیر هستند:

(۱) تازگی و اصانت محصول طراحی، (۲) ارزش محصول طراحی، (۳) فرآیند قابل انعطاف، (۴) بهره‌وری و کارایی محصول طراحی، (۵) پاسخ به محدودیت‌ها، (۶) جنبه‌های زیبایی از محصول طراحی، (۷) در نظر گرفتن جزئیات، (۸) ارتباط با زمینه و محیط، (۹) محصول طراحی انعطاف‌پذیر، (۱۰) محصول مفید طراحی، (۱۱) رضایت از محصول طراحی، (۱۲) فرم‌های جدید و غیرتکراری، (۱۳) پیامد باورهای اولیه، (۱۴) طراحی جدید و نوآوری به‌جای طراحی معمول (Khakzand & Azimi, 2015).

حضور فعال و همراهی با کلاس. (مهدی زاده سراج و مردمی، ۱۳۸۷) از تحلیل و مقایسه موارد فوق، این نتیجه حاصل می‌شود که در ابتدا لازم است انتخاب معیارها به تفکیک در دو گروه فرآیند طراحی و محصول طراحی انجام شده و سپس به مفاهیم پایه در معماری نظیر ایده، فرم و ساختار توجه شود.

بنابراین دسته‌بندی کلی معیارها به این صورت خواهد بود:

- دسته اول (معیارهای مربوط به ارزیابی فرآیند طراحی): دانش طراحی - مهارت طراحی - پیشبرد طراحی؛
- دسته دوم (معیارهای مربوط به ارزشیابی محصول طراحی): مقدمات طرح - اجزای طرح - مستندات طرح.
- در مرحله بعد با توجه به دسته‌بندی فوق و با مقایسه معیارهای تعیین شده در مطالعات موجود، معیارهای نهایی به گونه‌ای که تمام فعالیت‌های آغاز تا انجام طراحی را پوشش دهند، انتخاب می‌شوند. جدول ۵ معیارهای تفکیک شده در هر دسته را به تفسیر نشان می‌دهد.

با فرآیند توسعه پروژه‌های جهانی هماهنگ است، در ارزیابی فرآیند پروژه‌ها مورد بررسی قرار گرفته است. اهداف مرحله اول محیط (طبیعی و مصنوعی) و تحلیل فرم هستند. اهداف مرحله دوم حجم ساختمان و تحلیل فضاهای داخلی و خارجی و اهداف مرحله سوم جزئیات ساختمان با تکنیک‌های ارائه معماری می‌باشند. مراحل متوالی ۱ و ۲ و ۳ در فرآیند به این شرح هستند: الف) پژوهش‌های پروژه (نمونه‌برداری پروژه)، ب) تحلیل پروژه (گزینه‌های طراحی)، ج) ترکیب پروژه (تصمیم‌های طراحی) و د) ارزیابی نهایی داور. در هر مرحله فرآیند ارزیابی به‌طور پی‌درپی و متناوب تکرار می‌شود (Uzunoglu & Uzunoglu, 2011).

در پژوهشی به‌منظور دستیابی به معیارهای مؤثر در طراحی، پرسش‌نامه‌ای در بین اساتید معماری دانشگاه علم و صنعت ارائه شد که به این معیارها دست‌یافت: ۱) عملکرد و ارتباطات، ۲) خلاقیت و ایده پردازی، ۳) تعریف، تناسب و زیبایی فضا، ۴) فرم و پلاستیک معماری، ۵) مطالعات، تجزیه و تحلیل، ۶) نگاه به تاریخ، ۷) واقع‌بینی و منطق عملی، ۸) همسازی محیطی و اقلیمی، ۹) ارائه و قدرت نمایش، ۱۰) تخیل و آینده‌نگری، ۱۱) مهندسی طرح، ۱۲)

جدول ۵. معیارهای تعیین شده برای ارزشیابی طراحی

معیارهای ارزشیابی فرآیند طراحی	معیارهای ارزشیابی محصول طراحی
- دانش طراحی	- ذهن جستجوگر و پویا در سیر از پژوهش به طراحی
- مهارت طراحی	- آگاهی به روش‌ها و فرایندهای مختلف طراحی
- پیشبرد طراحی	- جمع‌آوری اطلاعات و توانایی تحلیل و ارائه آنها
- مقدمات طرح	- کیفیت ارائه شفاهی دانشجو
- اجزای طرح	- میزان پایبندی به یک فرآیند طراحی مشخص
- مستندات طرح	- انتخاب راهبردها و روش‌های مناسب برای حصول به اهداف
	- ارتباط بین اهداف طرح و مبانی نظری
	- تعداد کرکسیون‌ها و طرز بیان فرآیند شکل‌گیری طرح
	- حضور در برنامه‌های آنلاین و اسکس‌ها
	- کیفیت ارائه شواهد مکتوب پیشرفت پروژه طراحی
	- توجه به مطالعات و برنامه‌ریزی کالبدی طرح
	- توجه به بستر طرح و شناخت امکانات و محدودیت‌ها
	- برنامه‌ریزی و طراحی سایت
	- نوآوری و خلاقیت در ایده طرح و کیفیت پرورش آن
	- شناخت عوامل مؤثر بر شکل‌گیری طرح (اقلیمی، فرهنگی، ...)
	- سازمان‌دهی فضایی و برنامه‌ریزی و طراحی عملکردی
	- تناسب فرم بنا با عملکرد و بستر طراحی
	- توجه به اصول فنی، سیستم‌های سازه‌ای و تأسیساتی
	- کیفیت مدارک و اسناد مربوط به طرح و رعایت اصول ترسیم
	- شیوه ارائه گرافیکی

تکنیک DEMATEL

بی‌مقیاس‌سازی ماتریس اولیه (۱)، بر مبنای ماتریس روابط مستقیم، به دست می‌آید:

$$X = K * A \quad (1) \quad \text{بی‌مقیاس‌سازی ماتریس اولیه}$$

عدد ثابت K در فرمول فقه: از رابطه (۲) به دست می‌آید:

$$K = \frac{1}{\max_{1 \leq i \leq n} \sum_{j=1}^n a_{ij}} \quad i, j = 1, 2, \dots, n \quad (2)$$

(۳) به دست آوردن ماتریس روابط کلی: هنگامی که ماتریس روابط مستقیم نرمالیزه به دست آمد، ماتریس روابط کلی (T) از فرمول زیر محاسبه می‌شود که در آن I نشانگر ماتریس واحد است (آرش پور و طالبی، ۱۳۹۲).

$$T = X(I-X)^{-1} \quad (3) \quad \text{ماتریس روابط کلی}$$

تجزیه و تحلیل

برای انجام مدل، طبق سه مرحله ذکر شده، ابتدا پرسشنامه مربوط به تکنیک DEMATEL بررسی شده و با گرفتن میانگین هندسی میان پاسخ‌های جامعه آماری، ماتریس اولیه حاصل می‌شود. پس از آن، ماتریس روابط مستقیم نرمالیزه شده و در نهایت با بهره‌گیری از تکنیک DEMATEL و روابط موجود، ماتریس روابط کلی به دست می‌آید. پس از انتخاب معیارها لازم است که به هر یک از این معیارها برحسب میزان اهمیت، وزن مناسب اختصاص داده شود. این وزن دهی باهدف تعیین سهم اثرگذاری در ارزشیابی نهایی انجام می‌شود. به این منظور از تعدادی از اساتید معماری خواسته شده که برحسب اهمیت برای معیارهای مشخص شده امتیازی بین ۰ تا ۱۰ تعیین نمایند. برای به دست آوردن اوزان شاخص‌ها باید میانگین هندسی پاسخ‌ها به دست آید. نتیجه این وزن دهی در جدول ۶ ذکر گردیده است.

تکنیک DEMATEL^۵ برای اولین بار توسط مرکز تحقیقات مؤسسه یادبودهای جنگ در ژنو و در فاصله سال‌های ۱۹۷۲ تا ۱۹۷۶ ابداع شد. هدف از این تکنیک، مطالعه مسائل پیچیده، تحلیل آنها و ایجاد ساختاری بر اساس این تحلیل است. این روش می‌تواند مسائل کیفی را به معیارهای کمی برای تصمیم‌گیری تبدیل کند. در تصمیم‌گیری‌های چند معیاره، هنگامی که لازم باشد مسائل پیچیده در حین روشن کردن روابط میان عناصر مهم آنها حل شود، باید از تکنیک DEMATEL استفاده شود (Hsu & others, ۲۰۱۳).

تکنیک DEMATEL یکی از انواع روش‌های تصمیم‌گیری گروهی بر اساس مقایسه‌های زوجی و قضاوت کارشناسان است. پایه تکنیک DEMATEL بر اساس این فرض بنا شده که یک سیستم شامل مجموعه‌ای از معیارهای $C = \{c_1, c_2, \dots, c_n\}$ است و مقایسه زوجی روابط میان آنها می‌تواند به وسیله معادلات ریاضی مدل شود. این تکنیک برای ساختن و تحلیل مدل‌های ساختاری مرتبط با روابط علی و معلولی پیچیده میان عوامل یک مسئله است (Hsu & others, 2013). برای این کار باید مراحل زیر طی شود:

(۱) ایجاد ماتریس روابط مستقیم (A): برای تشکیل این ماتریس از پاسخ‌دهندگان خواسته می‌شود که روابط میان هر جفت معیار را با عددی بین ۰ تا ۱۰ نمایش دهند. اگر تعداد پاسخ‌دهندگان بیش از یک نفر باشد، ماتریس نهایی، از به دست آوردن میانگین هندسی اعداد پاسخ‌دهندگان حاصل می‌شود.

(۲) نرمالیزه کردن ماتریس روابط مستقیم: ماتریس نرمالیزه از طریق

جدول ۶. اهمیت معیارهای پژوهش از دید خبرگان

میانگین اوزان (W)	معیارهای تعیین شده	
۹,۰۰۰۰	ذهن جستجوگر و پویا در سیر از پژوهش به طراحی	C۱
۷,۳۳۳۳	آگاهی به روش‌ها و فرایندهای مختلف طراحی	C۲
۸,۰۰۰۰	جمع‌آوری اطلاعات و توانایی تحلیل و ارائه آنها	C۳
۸,۰۰۰۰	کیفیت ارائه شفاهی دانشجو	C۴
۳,۰۰۰۰	میزان پایداری به یک فرآیند طراحی مشخص	C۵
۷,۳۳۳۳	انتخاب راهبردها و روش‌های مناسب برای حصول به اهداف	C۶
۸,۶۶۶۷	ارتباط بین اهداف طرح و مبانی نظری	C۷
۶,۶۶۶۷	تعداد کرکسیون ها و طرز بیان فرآیند شکل‌گیری طرح	C۸
۶,۶۶۶۷	حضور در برنامه‌های آتلیه و اسکیس ها	C۹
۷,۰۰۰۰	کیفیت ارائه شواهد مکتوب پیشرفت پروژه طراحی	C۱۰
۵,۳۳۳۳	توجه به مطالعات و برنامه‌ریزی کالبدی طرح	C۱۱
۸,۰۰۰۰	توجه به بستر طرح و شناخت امکانات و محدودیت‌ها	C۱۲

ادامه جدول ۶. اهمیت معیارهای پژوهش از دید خبرگان

۶,۰۰۰	برنامه‌ریزی و طراحی سایت	C۱۳
۸,۳۳۳۳	نوآوری و خلاقیت در ایده طرح و کیفیت پرورش آن	C۱۴
۶,۶۶۶۷	شناخت عوامل مؤثر بر شکل‌گیری طرح (اقلیمی، فرهنگی، ...)	C۱۵
۶,۳۳۳۳	سازمان‌دهی فضایی و برنامه‌ریزی و طراحی عملکردی	C۱۶
۶,۰۰۰	تناسب فرم بنا با عملکرد و بستر طراحی	C۱۷
۶,۰۰۰	توجه به اصول فنی، سیستم‌های سازه ای و تأسیساتی	C۱۸
۸,۶۶۶۷	کیفیت مدارک و اسناد مربوط به طرح و رعایت اصول ترسیم	C۱۹
۷,۶۶۶۷	شیوه ارائه گرافیکی	C۲۰

طراحی جدا نشده‌اند. حال این سؤال مطرح می‌گردد که آیا ممکن است معیارهای فرآیند طراحی و محصول طراحی اثرگذاری متفاوتی داشته باشند. به عبارت دیگر آیا لازم است که در ارزشیابی، برای هر دسته از معیارها ضریب تأثیر جداگانه منظور گردد.

به منظور تفکیک میزان اثرگذاری معیارها در دو بخش فرآیند طراحی و محصول طراحی، مراحل تکنیک DEMATEL یک‌بار دیگر و برای هر دسته از معیارها جداگانه انجام می‌شود. نتایج این مراحل شامل میزان اثرگذاری و رتبه‌بندی اهمیت معیارهای ارزشیابی فرآیند طراحی و معیارهای ارزشیابی محصول طراحی است که در جدول ۸ نشان داده می‌شود.

پس از بررسی پرسش‌نامه مربوط به تکنیک DEMATEL و تشکیل ماتریس اهمیت معیارهای پژوهش از دید خبرگان و به دست آمدن اوزان معیارها، ماتریس روابط اولیه حاصل می‌شود. پس از آن، ماتریس روابط مستقیم نرمالیزه می‌شود و در نهایت با بهره‌گیری از تکنیک DEMATEL و روابط موجود، ماتریس روابط کلی به دست می‌آید که در جدول ۷ نشان داده می‌شود.

نتایج ماتریس فوق میزان اثرگذاری هر یک از معیارهای پژوهش (Wi) و رتبه‌بندی اهمیت آنها (Rank) را در ارزشیابی پروژه‌های طراحی نشان می‌دهد. در تحلیل فوق یک ماتریس روابط کلی برای ۲۰ معیار محاسبه شده است. به این معنی که معیارهای مربوط به دو گروه فرآیند طراحی و محصول

جدول ۷. نتایج ماتریس روابط کلی

	Wi	Rank		Wi	Rank
C۱	۶,۴۲٪	۱	C۱۱	۳,۷۸٪	۱۹
C۲	۵,۲۲٪	۹	C۱۲	۵,۷۰٪	۵
C۳	۵,۷۰٪	۵	C۱۳	۴,۲۶٪	۱۶
C۴	۵,۷۰٪	۵	C۱۴	۶,۰۳٪	۴
C۵	۲,۱۰٪	۲۰	C۱۵	۴,۷۴٪	۱۲
C۶	۵,۲۲٪	۹	C۱۶	۴,۵۰٪	۱۵
C۷	۶,۱۸٪	۲	C۱۷	۴,۲۶٪	۱۶
C۸	۴,۵۵٪	۱۴	C۱۸	۴,۲۶٪	۱۶
C۹	۴,۷۴٪	۱۲	C۱۹	۶,۱۸٪	۲
C۱۰	۴,۹۸٪	۱۱	C۲۰	۵,۴۶٪	۸

جدول ۸. نتایج ماتریس روابط کلی برای معیارهای ارزیابی فرایند طراحی و ارزشیابی محصول طراحی

معیارهای ارزشیابی فرایند طراحی			معیارهای ارزشیابی محصول طراحی		
	Wi	Rank	Wi	Rank	
C _۱	۱۲,۷۰٪	۱	C _{۱۱}	۷,۷۰٪	۱۰
C _۲	۱۰,۳۰٪	۵	C _{۱۲}	۱۱,۶۰٪	۳
C _۳	۱۱,۳۰٪	۳	C _{۱۳}	۸,۷۰٪	۸
C _۴	۱۱,۳۰٪	۳	C _{۱۴}	۱۲,۱۰٪	۲
C _۵	۴,۱۰٪	۱۰	C _{۱۵}	۹,۶۰٪	۵
C _۶	۱۰,۳۰٪	۵	C _{۱۶}	۹,۲۰٪	۶
C _۷	۱۲,۲۰٪	۲	C _{۱۷}	۸,۷۰٪	۸
C _۸	۸,۶۰٪	۹	C _{۱۸}	۸,۷۰٪	۷
C _۹	۹,۴۰٪	۸	C _{۱۹}	۱۲,۸۰٪	۱
C _{۱۰}	۹,۸۰٪	۷	C _{۲۰}	۱۰,۰۰٪	۵

با توجه به جدول ۵، مجموع اوزان معیارهای ارزشیابی فرایند طراحی و معیارهای ارزشیابی محصول طراحی به‌طور جداگانه و همچنین نسبت تأثیر آنها قابل محاسبه است که در جدول ۹ نشان داده می‌شود. پس از اعمال ضریب تأثیر اوزان هر دسته از معیارها، اثرگذاری کل معیارها مجدداً محاسبه می‌شود. جدول ۱۰ نتایج ماتریس روابط کلی و اثرگذاری کل معیارها با در نظر گرفتن ضریب تأثیر اوزان و مقایسه آن باحالت قبل را نشان می‌دهد.

جدول ۹. مجموع اوزان معیارهای ارزشیابی فرایند طراحی و معیارهای ارزشیابی محصول طراحی

دسته‌بندی معیارها	مجموع اوزان گروه	ضریب تأثیر اوزان
معیارهای ارزشیابی فرایند طراحی	۷۱,۶۶۶۶۷	۵۱٪
معیارهای ارزشیابی محصول طراحی	۶۹,۰۰۰	۴۹٪

جدول ۱۰. مقایسه نتایج ماتریس روابط کلی برای کل معیارها پس از اعمال ضریب تأثیر اوزان دسته‌بندی معیارها

	بدون ضریب تأثیر اوزان		با ضریب تأثیر اوزان	
	Wi	Rank	Wi	Rank
C _۱	۶,۴۲٪	۱	۶,۴۹٪	۱
C _۲	۵,۲۲٪	۹	۵,۲۶٪	۹
C _۳	۵,۷۰٪	۵	۵,۷۵٪	۵
C _۴	۵,۷۰٪	۵	۵,۷۵٪	۵
C _۵	۲,۱۰٪	۲۰	۲,۰۷٪	۲۰
C _۶	۵,۲۲٪	۹	۵,۲۶٪	۹
C _۷	۶,۱۸٪	۲	۶,۲۴٪	۲

ادامه جدول ۱۰. مقایسه نتایج ماتریس روابط کلی برای کل معیارها پس از اعمال ضریب تأثیر اوزان دسته‌بندی معیارها

C _۸	۴,۵۵٪	۱۴	۴,۳۸٪	۱۵
C _۹	۴,۷۴٪	۱۲	۴,۷۷٪	۱۲
C _{۱۰}	۴,۹۸٪	۱۱	۵,۰۲٪	۱۱
C _{۱۱}	۳,۷۸٪	۱۹	۳,۷۵٪	۱۹
C _{۱۲}	۵,۷۰٪	۵	۵,۷۰٪	۷
C _{۱۳}	۴,۲۶٪	۱۶	۴,۲۴٪	۱۷
C _{۱۴}	۶,۰۳٪	۴	۵,۹۴٪	۴
C _{۱۵}	۴,۷۴٪	۱۲	۴,۷۳٪	۱۳
C _{۱۶}	۴,۵۰٪	۱۵	۴,۴۸٪	۱۴
C _{۱۷}	۴,۲۶٪	۱۶	۴,۲۴٪	۱۷
C _{۱۸}	۴,۲۶٪	۱۶	۴,۲۶٪	۱۶
C _{۱۹}	۶,۱۸٪	۲	۶,۱۹٪	۳
C _{۲۰}	۵,۴۶٪	۸	۵,۴۶٪	۸

جدول ۱۱. نتایج ماتریس روابط کلی برای گروه معیارها با احتساب میانگین ضریب تأثیر اوزان گروه‌ها

Rank	\bar{W}_i	گروه معیار
۱	۱۹,۱۶٪	دانش طراحی
۵	۱۵,۴۱٪	مهارت طراحی
۳	۱۶,۸۳٪	پیشبرد طراحی
۶	۱۵,۰۸٪	مقدمات طرح
۴	۱۶,۰۷٪	اجزای طرح
۲	۱۷,۴۵٪	مستندات طرح

سهم معیارها به صورت گروهی در ارزشیابی نهایی مشخص شده است.

نتیجه‌گیری

معیارهای مناسب برای ارزشیابی پروژه‌های طراحی، متغیرهایی هستند که کیفیات موردنیاز در طراحی به واسطه آنها تعریف و توصیف، نقد و بررسی و قضاوت می‌شوند. بنابراین با در نظر گرفتن ابعاد مختلف طراحی شامل تمام فعالیت‌های آغاز تا انجام طراحی، دودسته بندی کلی در معیارها به دست می‌آید. دسته اول معیارهای مربوط به ارزیابی فرآیند طراحی است که شامل معیارهای گروه دانش طراحی، مهارت طراحی و پیشبرد طراحی و دسته دوم معیارهای مربوط به ارزشیابی محصول طراحی است که شامل معیارهای گروه مقدمات طرح، اجزای طرح و مستندات طرح است. برای مشخص شدن میزان اثرگذاری هر یک از معیارها ضریب اثرگذاری این معیارها با استفاده از نتایج پرسشنامه امتیازدهی خبرگان، تعیین گردید و با تأثیر دادن ضرایب

همان‌طور که در جدول ۱۰ قابل مشاهده است در دو حالت رتبه‌بندی از مجموع ۲۰ معیار، فقط جایگاه ۷ معیار یک یا دو رتبه تغییر کرده و بقیه معیارها تغییر رتبه نداشته‌اند. مقایسه اثرگذاری معیارها با در نظر گرفتن ضریب تأثیر اوزان و بدون آن در جدول فوق بیانگر این است که نتایج در حالتی که معیارها در دودسته فرایند طراحی و محصول طراحی جدا شده و با توجه به پرسش‌نامه تکنیک DEMATEL برای هر کدام ضریب تأثیر جداگانه در نظر گرفته می‌شود و حالتی که همه معیارها با هم مقایسه می‌شوند، تفاوت چندانی ندارد. به این معنی که فرایند طراحی و محصول طراحی تقریباً سهم مشابهی در ارزشیابی داشته و برتری قابل توجهی نسبت به هم ندارند.

برای مقایسه بهتر اثرگذاری معیارها در مرحله بعد، رتبه‌بندی زیرگروه‌های مشخص شده در دودسته معیارهای فرایند طراحی و محصول طراحی با توجه به میانگین ضریب تأثیر اوزان آنها انجام می‌شود. چنانچه در جدول ۱۱ مشخص است در این مرحله ۶ گروه معیار نسبت به هم رتبه بندی شده‌اند و

۱- فهرست مراجع

۱. آرش پور، آسیه؛ و طالبی، داود. (۱۳۹۲). ارزیابی عملکرد آموزشی با رویکرد مقایسه ای تحلیل شبکه ای و DEMATEL. چشم انداز مدیریت صنعتی، ۳(۱۰)، ۸۵-۱۰۰.
۲. بازرگان، عباس. (۱۳۶۹). ارزیابی آموزشی و کاربرد آن در سوادآموزی. تهران: مرکز نشر دانشگاهی.
۳. بازرگان، عباس. (۱۳۷۴). ارزیابی درونی دانشگاهی و کاربرد آن در بهبود مستمر کیفیت آموزش عالی. پژوهش و برنامه ریزی در آموزش عالی، ۳(۳ و ۴)، ۲۲-۱.
۴. خیراللهی، مهران. (۱۳۹۲). دست نگاره های خیالی در فرآیند طراحی معماری. هویت شهر، ۷(۱۴)، ۷۱-۸۲.
۵. رضایی، محمود. (۱۳۹۳). بازنگری فرآیند طراحی (رمزگشایی «قیاس» به عنوان روش اصلی آفرینش فضا و فرم). هویت شهر، ۸(۱۸)، ۷۱-۸۰.
۶. رئیس دانا، فرخ لقا. (۱۳۷۰). معرفی مفاهیم تحقیق و ارزشیابی و بیان مهمترین وجوه تشابه و افتراق آنها، تعلیم و تربیت، ۷(۲۵)، ۲۳-۵۲.
۷. سامه، رضا؛ و ایزدی، عباسعلی. (۱۳۹۳). سازوکار داوری و سنجش طراحی در آموزش معماری: پیشنهاد مدلی برای ارزیابی فرآیند و ارزشیابی طرح در تعامل استاد و دانشجو. انجمن علمی معماری و شهرسازی ایران، ۸(۸)، ۱-۱۳.
۸. سف، علی اکبر. (۱۳۸۰). اندازه گیری و ارزشیابی آموزشی. تهران: نشر دوران.
۹. لیتکوهی، ساناز. (۱۳۹۲). بررسی رابطه بین سابقه تحصیلی دانشجویان معماری و قضاوت پروژه پایانی آنان، انجمن علمی معماری و شهرسازی ایران، ۴(۶)، ۷۷-۸۷.
۱۰. مرتضوی، شهرناز. (۱۳۷۴). طراحی الگوی مناسب ارزیابی درونی به منظور بهبود کیفیت آموزشی. مجموعه مقالات سمینار بهبود کیفیت آموزش عالی. (صفحه ۲۹۵-۳۰۷). تهران: دانشگاه شهید بهشتی.
۱۱. مهدی زاده سراج، فاطمه؛ و مردی، کریم. (۱۳۸۷). معیارهای قضاوت پروژه‌های طراحی معماری. مجموعه مقالات آموزش معماری. سومین همایش آموزش معماری: «بررسی چالش ها، جستجوی راه کارها». آبان ۱۹، (ص ۴۹۱-۵۱۴). تهران: پردیس هنرهای زیبا.
۱۲. میرریاحی، سعید. (۱۳۸۵). داوری طراحی معماری و پیامدهای آن، صفحه، ۱۵(۴۲)، ۸۶-۹۷.
۱۳. میرریاحی، سعید. (۱۳۸۷). تأملی بر شیوه ارزشیابی و داوری در دانشکده معماری و شهرسازی دانشگاه آدلاید استرالیا. صفحه، ۱۷(۴۷)، ۴۳-۵۰.
۱۴. میرریاحی، سعید. (۱۳۸۸). سنجش مهارت‌های طراحی در آموزش معماری. صفحه، ۱۹(۴۹)، ۶۱-۶۸.
۱۵. ندیمی، حمید. (۱۳۸۹). نگاهی به ارزیابی طرح های معماری. صفحه، ۲۰(۵۰)، ۹-۲۰.
۱۶. نوازه، ژرژ؛ و کاورنی، ژان پل. (۱۳۷۶). روانشناسی ارزشیابی تحصیلی. (حمزه گنجی، مترجم). تهران: اطلاعات.
۱۷. نورانی پور، رحمت الله. (۱۳۷۲). مفهوم کیفیت و چهار بعد کیفی آموزش عالی. مجموعه مقالات سمینار بهبود کیفیت آموزش عالی. (ص ۳۰۸-۳۲۱). تهران: دانشگاه شهید بهشتی.

به‌دست‌آمده و روابط تکنیک DEMATEL، میزان اثرگذاری معیارها در ارزشیابی نهایی پروژه‌ها به دست آمد.

با توجه به اینکه در تعیین اوزان شاخص‌های ارزشیابی نهایی پروژه‌ها از نظر خبرگان استفاده شده است، تفاوت در رتبه معیارها به معنای درجه اهمیت آن در الگوی ارزشیابی است. هر چه معیاری در لیست رتبه‌بندی دارای رتبه کمتری باشد به معنای تأثیرگذاری بیشتر است و نشان‌دهنده این نکته است که در نتایج نظرخواهی از خبرگان، برای این معیار سهم بیشتری در ارزشیابی منظور شده است.

مقایسه نتایج رتبه‌بندی معیارها در ارزشیابی نهایی نشان می‌دهد که از نظر مربیان کارگاه طراحی معماری، اثرگذاری معیارهای فرآیند طراحی و محصول طراحی نزدیک به هم و بدون تفاوت معنادار است. نزدیک بودن رتبه معیارهای فرآیند طراحی و محصول طراحی به معنی آن است که در مدل به‌دست‌آمده، فعالیت دانشجویان در تمام طول دوره کارگاه طراحی در ارزشیابی نهایی اثرگذار است و همان‌طور که در جدول ۱۱ مشاهده می‌شود دانش طراحی و مستندات طرح، بالاترین رتبه را دارا می‌باشند. درحالی که در بین گروه‌های شش‌گانه معیارها، دانش طراحی بیشترین و مقدمات طرح کمترین اثرگذاری را در ارزشیابی نهایی دارند، در مقایسه کل معیارها، معیار «ذهن جستجوگر و پویا در سیر از پژوهش به طراحی» بیشترین و معیار «میزان پایبندی به یک فرآیند طراحی مشخص» کمترین اثرگذاری را دارد.

ارزشیابی صحیح و منطقی، که بر اساس معیارهایی شامل تمام کیفیت‌های طراحی انجام شود، در صورتی واقعیت می‌پذیرد که اولاً انتخاب معیارها درست انجام شده باشد و دوماً میزان اثرگذاری این معیارها به تناسب اهمیت آنها مشخص شود. تعیین اهمیت معیارها در سیستم‌های آموزشی مختلف قطعاً دارای تفاوت‌هایی است. لذا ارائه یک مدل ارزشیابی مشترک در کارگاه‌های طراحی معماری، نیازمند تکرار پرسش‌نامه خبرگان به منظور امتیازدهی معیارها از سوی اساتید معماری در دانشگاه‌های مختلف است.

۱- پی‌نوشت‌ها

1. Higher Education Planning, Evaluation, Accreditation and Coordination Council
2. The Chamber of Turkish Cypriot Architects
3. Royal Institute of British Architects
4. Near East University, Nicosia, North Cyprus
5. Decision Making Trial and Evaluation Laboratory
6. Geneva Research Center of the Battelle Memorial Institute

18. Bloom, B.S. (1971). *Handbook on Formative & Summative Evaluation of Student Learning*. New York: MacGrowHill.
19. Frederickson, M.P. (1993). Gender and Racial Bias in Design Juries. *Journal of Architectural Education*, 47(1), 38-48.
20. Gray, L. R. (1991). *Educational Evaluation & Measurement*. New York: Macmillan International.
21. Hassanpour, B., Utaberta, N., Zaharim, A. & Abdullah, N. G. (2011). Students' Perception of the Evaluation System in Architecture Studios. *International Journal of Social, Behavioral, Educational, Economic, Business and Industrial Engineering*, 5(5), 494-500.
22. House, E.R. (1983). *Assumption Underlying Evaluation Models*. Boston: Klawer Nijhoff.
23. Hsu, C.W., Kuo, T. C., Chen, S. H., & Hu, A. H. (2013). Using DEMATEL to develop a carbon management model of supplier selection in green supply chain management. *Journal of Cleaner Production*, 56, 164-172.
24. Khakzand, M., & Azimi, M. (2015). Metaphor: a creative aid in architectural design process. *International Journal of Architectural Engineering & Urban Planning*, 25 (2), 67-75.
25. Markus, J. (2003). *Student Assessment and Evaluation in Studio Art*. Research in Ontario Secondary Schools, 8(1), <http://legacy.oise.utoronto.ca/research/field-centres/TVC/RossReports/vol8no1.htm>.
26. Seymour, M. (2008). *Beginning Design Students' Perception of Design Evaluation Techniques*. Beginning Design Student. 24th National Conference on the Beginning Design Student. March, (pp.1-9). Atlanta: Georgia Institute of Technology.
27. Utaberta, N., Hassanpour, B., & Bahar, M. A. (2013). An Evaluation of Criteria-Based Assessment and Grading in Architecture Design. *Research Journal of Applied Sciences, Engineering and Technology*, 5(2), 346-352.
28. Uzunoglu, K., & Uzunoglu, S. (2011). *Project evaluation process with classified objective criteria in architectural education*. Social and Behavioral Sciences. 28, 1004 – 1010.
29. Webster, H. (2007). The Analytics of Power: Re-presenting the Design Jury. *Journal of Architectural Education*, 60(3), 21–27.
30. Worthen, B.R., & Sanders, J. R. (1987). *Educational evaluation: Alternative approaches and practical guidelines*. New York: Longman.